

Nr 606

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 149, angående utformningen av det särskilda stödet åt det mindre jordbruket.

När den år 1952 tillsatta jordbruksprisutredningen lade fram sitt betänkande på hösten 1954 väckte det berättigat uppseende att utredningen inte alls sysslade med hur stödet till det mindre jordbruket i fortsättningen skulle vara utformat. Det ingick inte i utredningens direktiv, förklarade dess ordförande, generaldirektör Söderström, i en officiell kommentar i publikationen "Från Departement och Nämnder". Ändå förklarar dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, i proposition nr 198 vid 1955 års riksdag med förslag till nya grunder för prissättningen på jordbruksprodukter:

Enligt min mening hör småbruksfrågan till de viktigaste av de spörsmål som berör landsbygdens livsvillkor. 1950 års folkräkning gav vid handen att 213 000 män var sysselsatta vid jordbruk i storleksgruppen 2—10 hektar. Huru inkomstförhållandena gestaltar sig för denna stora befolkningsgrupp är givetvis av stort intresse.

Denna uppfattning delades även av 1955 års riksdag. I utlåtande nr 39 förklarar jordbruksutskottet, "att småbruksfrågan tillhör de viktigaste av de spörsmål, som berör landsbygdens livsvillkor". Utskottet underströk därför att ändringen av det generella prisstödet icke fick innebära "att utformningen av småbruksstödet därmed fastlåses" och förutsatte att den i juni 1955 tillsatta nya utredningen "får möjlighet att upptaga småbruksproblemet till en allsidig prövning".

Jordbruksutskottets av riksdagen godkända uttalande, att 1955 års beslut icke fick tolkas så att småbruksstödet därmed var fastlåst, innebar självfallet att småbruksstödet borde förbättras redan under den treårsperiod för vilken man i övrigt fastställt grunderna för prissättningen. Dessa mycket positiva uttalanden till förmån för småbruket gav starkt återljud i den allmänna debatten. Folkpartiet, som under många år i olika sammanhang framhållit att man inom jordbrukspolitikens allmänna ram borde mera beakta småbrukets intressen, kunde notera allmän anslutning till denna hållning.

Den år 1955 tillsatta småbruksutredningen avlämnade sitt betänkande i början av år 1958. Om förslag framlagts vid föregående års riksdag skulle småbruket i enlighet med 1955 års uttalande fått ett förbättrat stöd åtminstone under det sista året i den nu snart tilländalupna avtals-

perioden. Det är enligt vår mening beklagligt att så inte skedde liksom att regeringens nu framlagda proposition nr 149 om stöd åt det mindre jordbruket avlämnats så sent att den måste behandlas under riksdagens sista bråda dagar.

Riksdagen nödgas nu taga ställning till det framlagda förslaget angående utformningen av det särskilda stödet åt det mindre jordbruket i en situation, då statsfinanserna är betydligt sämre än under hösten 1955 och våren 1956. Detta har föranlett statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att beskära det förslag, som 1955 års småbruksutredning framlagt, med 33 miljoner kronor. Följden härav har blivit att förstärkningen av stödet till jordbruk under 10 hektar begränsas till 9 miljoner kronor, varav 7 miljoner kommer på Norrland. Med hänsyn till penningvärdets fall och till jordbrukets totala inkomst- och omkostnads-summor innebär regeringens förslag knappast någon förstärkning av småbruksstödet. Därför bör detta förslag enligt vår mening trots de ekonomiska svårigheterna icke i oförändrat skick godtagas. Det står inte heller i god överensstämmelse med de uttalanden, som gjordes av 1955 års riksdag.

Enligt småbruksutredningens förslag skulle ett kalvbidrag införas. Principiellt sett finns det starka skäl för en dylik anordning. Vi beräknas alltjämt ha överskott på smör och underskott på kött. Från denna synpunkt är det mindre rationellt att inte ge bidrag till den mjölk, som användes för produktion av gödkalv. När de nya formerna för prissättning infördes 1956, räknade man också med att priset på gödkalv skulle pressas ned genom konkurrens utifrån. Dessa farhågor har inte be-sannats. Dessutom har man i växande utsträckning börjat använda ersättningsmedel för helmjök vid gödkalvsuppfödning. Under dessa förhållanden skulle man knappast kunna genomföra utredningens för-slag utan att begränsa bidraget till det egentliga småbruket, vilket stöter på vissa svårigheter. Under förutsättning att propositionens förslag kan förbättras på andra vägar biträder vi därför departementschefens mening att kalvbidrag ej bör införas.

I fråga om leveransbidraget har statsrådet vidtagit den ändringen att avvecklingen börjar redan när mejerileveransen överskrider 12 000 kg. Småbruksutredningen hade i detta fall satt gränsen vid 15 000 kg. Kost-nadsminskningen, som rör sig omkring 7 miljoner kronor, torde till största delen gå ut över det mindre basjordbruket. Dessutom föreslås i propositionen att leveransbidrag ej skall utbetalas, om det ej uppgår till 50 kronor, mot 30 kronor enligt utredningens förslag. Detta innebär i praktiken att leveransbidraget endast utgår till dem, som levererar mera än 2 000 kg till mejeri.

Ett slutligt ställningstagande till de förändringar, som departements-
chefen föreslagit beträffande leveransbidraget, bör enligt vår mening

bli beroende av den sammanlagda effekten av det småbruksstöd, som riksdagen kan komma att besluta.

Även de arealbidrag, som småbruksutredningen föreslagit, har departementschefen beskurit. I detta fall rör sig minskningen om 13 miljoner kronor. Den nedre arealgränsen har höjts från 1,1 till 2,1 hektar. Dessutom har bidraget minskats med 50—100 kronor för samtliga småbruk med 2,1—9 hektar åker. Gruppen 9,1—10 hektar får däremot 75 kronor mera enligt propositionens förslag. Vidare har jordbruksministern infört en restriktion av samma slag, som tidigare gällt för producentbidraget. Endast efter särskild prövning utifrån vissa allmänna förutsättningar bör personer, som tillträder ett jordbruk efter den 1 juli 1959, erhålla arealbidrag. Dispens skall kunna lämnas på grund av "nära släktskap" med företrädaren eller åt person, som genom "annat särskilt förhållande stått företrädaren nära". "Som villkor bör dock gälla", säger statsrådet, "att den nytillträdande jordbrukaren stadigvarande varit bosatt i bygden". Statens organ skall alltså noga vaka över att den som en gång lämnat en bygd inte får någon stimulans att återvända dit.

Enligt utredningens förslag kunde lantbruksnämnderna avkopplas från arbetet med småbruksstödet och hela administrationen skötas centralt genom rutinmässigt kontorsarbete. Enligt propositionen kommer nu det arbete och de olägenheter, som varit förbundna med kategori-klyvning i samband med producentbidraget, att bibehållas i anslutning till arealbidraget.

Enligt vår mening bör småbruksutredningens förslag om arealbidrag genomföras i huvudsak oförändrat i vad det gäller både bidragens storlek och de principiella grunderna.

Innan vi tar upp några nya frågor vill vi fästa uppmärksamheten på vad regeringens ändringsförslag innebär för de minsta brukningsdelarna. Leveransbidrag kan ej erhållas, om inte mejerileveransen överstiger 2 000 kg. Detta kan utesluta en del små ställen med 2 å 3 kor, som behövs för att tillgodose det lokala behovet av konsumtionsmjölk, men som under någon del av året har ett överskott, som kan levereras till mejeri. Genom att kalvbidraget slopas, kan de inte heller på den vägen få något bidrag, och med propositionens bestämmelser får de inte något arealbidrag om åkerarealen ej överstiger två hektar. Unga människor torde numera inte stanna kvar på dylika brukningsdelar, om det ej finnes tillgång till annat arbete. För deras del kan man alltså säga att det rör sig om en viss bosättningsform. De uteslutes från arealbidrag även enligt utredningens förslag genom inkomstgränsen. Det finns emellertid alltså många äldre människor, som bor kvar på sina små ställen och uppehåller en viss produktion. För dem blir den sammanlagda effekten av regeringens ändringsförslag ogynnsam.

Avgörande för det mindre jordbrukets ekonomi är inte enbart och inte ens i första hand det särskilda stödets omfattning. Förutom det prisläge på jordbrukets produkter, som kommer till uttryck i producentprisindex, spelar de inbördes prisrelationerna en betydande roll. Efter som småbrukens innehavare måste taga större delen av sin arbetsinkomst från husdjursskötseln blir producentpriset på animaliska produkter samt priset på inköpta fodermedel i hög grad avgörande.

Då det större jordbruket är i högre grad beroende av priset på vegetabilier, kan intresse motsättningar uppkomma både emellan olika geografiska områden och emellan småbruket och det större jordbruket. Detta kom också till uttryck i 1947 års beslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik. Om de olika geografiska områdena yttrade dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, Per Edv. Sköld, i proposition nr 75 vid 1947 års riksdag bl. a. följande:

Vid avvägningen av prisstödet bör beaktas, att stödet skall giva avsedd lönsamhet åt jordbruket i olika delar av landet. Rörande de problem, som härvid uppkomma, må erinras om vad förut sagts därom att åtminstone en avsevärd del av de olikheter i fråga om produktionsförutsättningarna och produktionskostnaderna, som föreligga mellan skilda delar av landet, torde kunna utjämnas genom det sätt, på vilket stödet åt olika grenar av jordbruksproduktionen avväges.

Från denna allmänna regel gjordes ett undantag för Norrland, som förutsattes få behålla ett differentieringsbidrag å mjölk.

Angående prisstödet återverkan på större och mindre jordbruk yttrade statsrådet bl. a.:

Då animalieproduktionen spelar den största rollen för de mindre jordbruket och vegetabilieproduktionen den största rollen för de större jordbruket, bör man redan genom avvägningen av stödet mellan dessa båda produktionsgrenar kunna eliminera i vart fall en betydande del av de differenser i fråga om lönsamheten, som eljest skulle kunna uppstå mellan basjordbruket och jordbruket i därovanför liggande storleksgrupper. För att ej en för animalieproduktion förmånlig prisavvägning skall motverka sitt syfte, kan det vidare befinnas nödvändigt att uttaga en särskild mjölkavgift å mjölkproduktionen från de större jordbruket.

I överensstämmelse med denna principiella hållning avvisade statsrådet ett uttalande från 1942 års jordbrukskommitté att man under vissa förhållanden borde införa stödköp av fodersäd. Det heter:

För min del anser jag, att stödet åt den inhemska fodersädsproduktionen bör begränsas till det, som ligger i regleringen av fodermedelsimporten och i stödet åt animalieproduktionen. Har fodersäds skörden på grund av variationer i skörderesultatet ett år blivit så stor att, även om fodermedelsimporten begränsas, prisfall uppstå på den inhemska marknaden, måste en följd härav väntas bliva, att animalieproducen-

terna, då de finna prisläget gynnsamt, uppköpa och lagra fodersäd för sin animalieproduktion. För alla de jordbrukare, som ej äro inriktade på att producera fodersäd till avsalu, är vidare en lagring till kommande år det naturliga sättet att omhändertaga överskottet. Med hänsyn bland annat till att normalt endast en mycket ringa del av den totala fodersädsproduktionen är avsedd för avsalu är det slutligen så gott som omöjligt att vid stödköp av fodersäd få en rättvis fördelning av stödet. Statligt stöd till lagring eller export av fodersäd bör därför enligt min mening ej lämnas.

Denna inställning biträdades av 1947 års riksdag. Trots detta genomdrevs år 1955 ett beslut om exportstöd för fodersäd. För att motverka även tillfälliga svängningar inom prisgränserna har importavgifterna år 1958 gjorts rörliga. Samtidigt medgavs att medel för exportpremier skulle få tagas även ur andra regleringsmedel än importavgifter för fodersäd. Och nu föreslås i proposition nr 147 i rak strid med 1947 års beslut att även ett stödköpsförfarande för fodersäd skall införas.

Folkpartiet har under de gångna åren oavslått erinrat om att man borde taga större hänsyn till det mindre jordbruket vid stödåtgärdernas utformning och prisernas inbördes avvägning. Detta torde nu vara nödvändigare än någonsin, när man skall fatta principbeslut för sex år framåt.

År 1955 hävdade folkpartiet att övervägande skäl talade emot införandet av exportpremier på fodersäd. Vi vidhåller denna mening och anser att man i enlighet med 1947 års beslut bör avvisa förslagen om exportpremier och stödköpsförfarande. Exportpremier och prisstöd för brödsäd och oljeväxter har ändå en tillräckligt stark återverkan på fodersädens pris. Endast i de fall då regniga eftersomrar eller svåra vintrar tvingar vegetabilieproducenterna att odla fodersäd på arealer, som normalt användes för brödsäd och oljeväxter, bör exportpremier medgivas för kvantiteter, som motsvarar skörden från dessa utökade fodersädsarealer. Denna export bör då stödjas med regleringsmedel, som skulle ha använts för brödsäd, resp. oljeväxtfrö.

Vi har tidigare i en kommentar till departementschefens beslut att icke lägga fram förslag om kalvbidrag framhållit att man borde undersöka möjligheten att förstärka småbruksstödet på andra vägar. Vi har också ovan påvisat att man enligt 1947 års beslut borde tillgodose småbrukets intressen genom en återhållsam prissättning på fodermedel. Det förutsattes även att man under vissa omständigheter skulle kunna införa en mjölkavgift, som enbart drabbade det större jordbruket. En dylik åtgärd kan f. n. knappast anses befogad. Däremot finnes det anledning att observera den växande roll, som importavgifter och andra regleringsmedel fått som balansfaktor inom jordbruksregleringen. Enligt proposition 147 beräknas införselavgifterna under avtalsperioden 1956/59 uppgå till 307 600 000 kronor brutto. Därtill kommer förmalningsavgifter för

brödsäd på omkring 100 000 000 kronor. För nästa regleringsår beräknas införselavgifterna till 93 000 000 kronor. Det är självfallet av stor betydelse både hur uttagandet av dessa avgifter drabbar olika kategorier av jordbrukare och hur de användes. Och denna betydelse kommer i fortsättningen att växa därför att man nu i huvudsak bygger prisstödet på en höjning av importavgifterna.

Under dessa förhållanden bör det enligt vår mening vara både möjligt och riktigt att använda någon del av importavgifterna till att förstärka stödet till det mindre jordbruket. Så skulle t. ex. 20 procent av införselavgifterna för nästa regleringsår giva drygt 18 000 000 kronor. Emellertid torde det knappast vara möjligt att för detta ändamål taga en viss andel av samtliga avgifter. De avgifter, som har mest allmän karaktär och som därtill drabbar småbruket hårdast, är importavgifterna på fodermedel. Denna post har under löpande treårsperiod uppgått till drygt 63 000 000 kronor och beräknas för nästa regleringsår till 21 520 000 kronor.

Enligt vår mening bör 50 procent av importavgifterna på fodermedel föras till en särskild fond, som bör användas till att förstärka leveransbidraget på mjölk. Flera skäl talar för att denna förstärkning endast bör utgå under vintermånaderna, t. ex. 1 november—31 maj. Det är under denna tid som importavgifterna fördyrar produktionen, och det är också under denna tid som produktionen behöver förstärkas. I den mån åtgärden kan främja en jämnare fördelning av mjölkproduktionen minskar den även avsättningssvårigheterna. Går man ut ifrån att halva produktionen vid de jordbruk det gäller ligger på de sju vintermånaderna skulle en höjning av leveransbidrag med ett öre kosta ca 4 500 000 kronor. Det borde på längre sikt vara möjligt att genom den av oss föreslagna åtgärden höja leveransbidraget under vintern med 3 à 4 öre per kg mjölk. Därmed skulle också den inre balansen i jordbruksregleringen i någon mån förbättras.

Vad ovan anförts skulle sammanfattningsvis innebära

1. att Kungl. Maj:ts förslag om införandet av stödköpsförfarande för fodersäd avslås,
2. att exportpremier på fodersäd endast medges under de speciella omständigheter, som närmare motiveras i denna motion,
3. att 50 procent av importavgifterna för fodermedel föres till en särskild fond, som skall användas till att förstärka leveransbidraget till det mindre jordbruket under stallfodringsperioden,
4. att leveransbidraget i huvudsak får den utformning som Kungl. Maj:t föreslagit,
5. att arealbidragen till det mindre jordbruket utformas i huvudsak enligt småbruksutredningens förslag.

Beträffande punkterna 1, 2 och 3, som även berör proposition 147, kommer formella yrkanden att ställas i en särskild följdmotion med hänvisning till här anförd motivering.

Under hänvisning till det anförda hemställas,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 149 måtte i fråga om leveransbidraget samt arealbidragen till det mindre jordbruket beakta ovan framförda förslag och synpunkter.

Stockholm den 5 maj 1959

Bertil Ohlin

O. Malmborg

Sven Wedén

Wald. Svensson

Manne Ståhl

Henning Gustafsson
i Skellefteå

Ragnhild Sandström